

IN MEMORIAM

HUGH SETON-WATSON (1916—1984)

Svakako je moguće imati »zapadno« gledište a ipak pošteno priznati zapadne zablude i zločine i nastojati biti *fair* prema protivnicima Zapada. To sam pokušao učiniti.

Hugh Seton-Watson 1960.

Rijetkost je da čovjek ima zacrtani životni put još od kolijevke kao što je to slučaj kod Hugh Setona-Watsona. Rodio se 15. veljače 1916. u škotskoj obitelji kao stariji sin Roberta Williama Seton-Watsona, publiciste, historičara i profesora za historiju Srednje Evrope na Londonskom sveučilištu a zatim u Oxfordu. Otac Seton-Watson postao je najprije stručnjak za nacionalna pitanja u Habsburškoj monarhiji i posredovao je britanskoj javnosti autentične obavijesti što ih je mogao prikupiti od mnogih značajnih ličnosti a posebno od Jugoslavena, Slovaka i erdeljskih Rumunja. U 1. svjetskom ratu bio je glavni informator *Foreign office-a* i britanskih političara o prilikama na jugoslavenskom području i u Češkoj. Kasnije je o tome obavještavao širu publiku u svom listu »Nova Evropa«. Za vrijeme mirovnog procesa utjecao je na određene britanske, američke i francuske ličnosti koje su sudjelovale na mirovnoj konferenciji. Iako se najprije zalagao za održanje Habsburške monarhije, on je za vrijeme rata promijenio mišljenje i zdušno je podupirao stvaranje novih država na njenu području. Njegovе su mu veze s važnim ličnostima i kreatorima političkih odnosa u staroj Jugoslaviji omogućile da i dalje obavještava britansku javnost. U prvim godinama 2. svjetskog rata otac Seton-Watson radio je u Ministarstvu vanjskih poslova i u obavještajnoj službi i podupirao je NOB sve do kraja rata kada je došlo do pogoršanja britansko-jugoslavenskih odnosa.¹

Njegov sin Hugh naslijedio je interes za Jugoistočnu i Istočnu Evropu. U promijenjenim uvjetima nakon 2. svjetskog rata postao je i on na svoj način informator britanske i »zapadne« javnosti o tamošnjim prilikama. To mu je bilo moguće, uz ostalo, i zbog poznavanja jezika malih nacija u Ju-

¹ Robert William Seton-Watson i Jugoslaveni, Korespondencija 1906—1941, I, Zagreb-London 1976, 11—39; Hugh i Christopher Seton-Watson, *The Making of a New Europe*, Robert William Seton-Watson and the last years of Austria-Hungary, London 1981. Majka HSW-a May, rođena Stack, još je prije svoje udaje imala znatnu ulogu u vođenju fonda za pomoć srpskim izbjeglicama u 1. svjetskom ratu.

goistočnoj Evropi.² Nakon prve obuke u jednoj francuskoj školi, HSW nastavio je školovanje u Winchesteru, a zatim u New Collegeu u Oxfordu (obje je institucije pohađao i njegov otac).³ Nakon toga putovao je Srednjom Evropom i Balkanom koristeći se vezama svoga oca i upoznao je brojne istaknute ličnosti. Na temelju svojih iskustava s tih putovanja postao je ogorčeni protivnik fašizma i simpatizer Sovjetske Rusije.

Kao poznavalac Jugoistočne Evrope radio je početkom 2. svjetskog rata u britanskim poslanstvima u Rumunjskoj i Jugoslaviji i u Službi specijalnih operacija (Special Operations Executive) koja je djelovala protiv prodora njemačkih interesa. Nakon udara 27. ožujka 1941. HSW je zajedno s ostalim članovima poslanstva bježao iz Beograda. Grupa je zarobljena od Talijana i kratkotrajno internirana u Albaniji i Italiji. Kada se vratio u Britaniju, HSW je poslan kao član Službe specijalnih operacija u Istanbul gdje je trebalo sakupljati obavijesti o okupiranom Balkanu i uspostaviti vezu s pokretima otpora. Kasnije je premješten u Kairo gdje se bavio izvještajima s okupiranih područja i davanjem uputa oficirima koji su imali uspostaviti vezu s pokretima otpora. Tako je vjerojatno i HSW imao određenu vezu s napuštanjem potpore četnicima Draže Mihailovića i zaokretom britanske politike prema NOB-i.

U prvim godinama nakon rata HSW je putovao kao izvjestitelj lista »The Times« u Jugoslaviju, Čehoslovačku, Bugarsku, Rumunjsku, Mađarsku i Grčku. Njegova tadašnja iskustva sa sovjetskim blokom bitno su utjecala na promjenu njegova mišljenja o Sovjetskom savezu i na njegove kasnije radove o evropskom komunizmu. Od god. 1946. predavao je političke znanosti u Oxfordu.⁴ Zatim je god. 1952. postao profesor ruske historije na Školi za slavenske i istočnoevropske studije Londonskog univerziteta, koju je godinama i vodio. Bio je i član Britanske akademije.

Valja istaknuti da je HSW kao gost-profesor obišao brojna sveučilišta svih kontinenata. To je također uvjetovalo širinu njegovih pogleda i mogućnost da razumije i interpretira brojna proturječna politička strujanja u svijetu. Bio je nepokolebljivi prijatelj Jugoslavije. Suradivao je s historičarima i poznavao je kulturna dostignuća i spomenike. Nedavno je primio visoko jugoslavenko odlikovanje.

HSW je umirovljen god. 1983. Tada je Škola za slavenske i istočno evropske studije organizirala u njegovu čast znanstveni skup s temom: »Historija i historičari u Jugoistočnoj Evropi«. Slušajući izlaganje u kojem je pokušao sažeti znanstvena i ljudska iskustva jednoga bogatog života, nisam slutila da ga vidim posljednji put. U listopadu 1984. došao je na rad u centar Woodrowa Wilsona (u Smithonovoj instituciji) u Washington D.C. Tamo ga je nakon teške plućne bolesti pokosila smrt 19. prosinca 1984. u šezdesetdevetoj godini.

HSW se bavio međuratnim i poslijeratnim razdobljem Jugoistočne Evrope i Sovjetskog saveza, te Carskom Rusijom. Posebno su ga zanimali politi-

² Prije nekoliko godina održao je u Zagrebu predavanje na tečnom hrvatskom ili srpskom jeziku tako da je izazvao ugodno iznenađenje slušalaca.

³ Jednom me je odveo u Winchester da mi pokaže svoj razred u prostoru staroj oko 500 godina u sjeni divne gotičke katedrale te zelene travnjake i šumarke gdje se počeo baviti promatranjem ptica, omiljelim britanskim zanimanjem što ga je zaokupljalo do kraja života.

⁴ God. 1947. oženio se s Mary Rokeling s kojom ima tri kćerke.

čki sustavi i već je rano osjetio potrebu da svoja iskustva kao Britanac, pripadnika »Zapada« i poznavatelja »lagera « proširi i obavijesti iz drugih predjela svijeta, okrenut prema velikom pitanju: kamo to idemo?⁵

Od prve do posljednje knjige lik istraživača HSW-a ostao je isti. Bio je naime sretna kombinacija između politologa i historičara. Uglavnom nije ulazio u analizu izvora kao svjedočanstava o pojedinim povijesnim činjenicama kao što to čine historičari, no nije niti pokušavao postići generalizacije s okudnim obavijestima što je čest slučaj u političkim znanostima. U njegovoj su se djelatnosti povezivali oprez i kritičnost historičara s težnjom za utvrđivanjem značaja političkih sustava i njihovim uspoređivanjem u politologa. Posljedica toga držanja su izvještaji koji dopuštaju neka uopćavanja ali još više upućuju na potrebu temeljitog istraživanja pojedinih odnosa radi još sigurnije generalizacije.

HSW pokušava u svojim radovima povezati priču o političkim događajima što ih uvjetuju određene društvene snage s razmatranjem političkih sustava. On odbacuje dvije krajnosti: načelo onih historičara koji zastupaju potpunu individualnost svake povijesne činjenice i predstavnika društvenih znanosti koji potcjenjuju pojedinačne činjenice. Smatrao je da se »traženje istine« mora oslanjati i na pojedinačno i na ono što se može usporediti. Zato je nastojao povezati opis i analizu, svjestan velikih poteškoća pri tom kombiniranju, a nije se želio baviti filozofskom analizom i gradnjom modela. Zato je isticao da su odnosi osobâ, ustanovâ, idejâ i bezličnih snaga beskrajno promjenljivi pa sveobuhvatne teorije ne mogu objasniti njihov značaj. Uz to, HSW bio je »bolno« svjestan da je historijskoj znanosti nužna revizija znanstvenih rezultata i to još više nego što je to slučaj u prirodnih nauka. Zato je znao da čitatelj može u njegovim knjigama naći zastarjele interpretacije i da njegovi rezultati nisu jednom za uvijek dati.

HSW se ograđivao od pomisli da bi izvještaj o svjetskoj politici nakon 1945. mogao imati oblik diplomatske historije (opisa odnosa među službenim faktorima zaduženim za vanjsku politiku) a mučilo ga je i pitanje da li je to uopće historija. Bio je na čistu da pojedinačni autor ne može obuhvatiti cijelu svjetsku politiku ali se nadao da njegove slabosti mogu biti ublažene jedinstvenim pristupom svjetskim problemima. Činilo mu se da je to nužno jer je uglavnom rijetkost. Prevladavali su rezultati stručnjakâ koji se bave isključivo određenim regijama. Obilje i širina informacija zacijelo su uzrok što su knjige HSW standardna literatura za studente politologije i suvremene historije na brojnim sveučilištima engleskog jezičnog područja.

Usmjerenje HSW-a vidi se dakle već u njegovoj prvoj knjizi o Istočnoj Evropi između ratova objavljenoj god. 1945. Pisao ju je u Capetownu i Kaiuru za vrijeme rata, god. 1942—43. u nadi da će Britanija i Sjedinjene Države zajedno sa Sovjetskim Savezom izgraditi »novi i bolji« svijet. Prikazao je i okret mlade inteligencije prema »komunističkim idejama« u velikom dijelu

⁵ HSW objavio je ove knjige: Istočna Evropa između ratova (1945); Istočnoevropska revolucija (1948); Propadanje carske Rusije (1952); Obilježje komunističke revolucije (1953); Ni rat ni mir, Borba za moć u poslijeratnom svijetu (1960); Novi imperijalizam (1961); Rusko carstvo 1801—1917 (1967); »Bolesno srce« moderne Evrope (1976) te Nacije i države (1977). Sve su knjige doživjele više izdanja, a neke su prevedene na različite jezike.

Istočne Evrope. S obzirom na politički sustav što ga je nametnuo Sovjetski Savez nakon rata, pokazalo se da HSW i mlada inteligencija nisu bili u pravu ali njihove iluzije su dio povijesti. Zato on te dijelove knjige nije mijenjao niti u kasnijim izdanjima.

Radovi HSW-a o Istočnoj Evropi, carskoj Rusiji i Sovjetskom Savezu pokazuju originalni pristup mnogim problemima, no mislim da njegovo životno djelo jasnije izražavaju njegove knjige o »svjetskoj politici«. Čini se da dvije knjige mogu najbolje poslužiti ilustraciji njegova načina rada. To su knjige: »Ni rat ni mir« i »Nacije i države«.⁶

Prva je knjiga izvještaj o »hladnom ratu« i političkom položaju nakon Staljinove smrti. To je dijelom pokušaj analize snaga koje oblikuju suvremeni svijet a dijelom priča o događajima s mnogim pojedinostima. Glavne snage što su oblikovale svijet između 1945. i 1960. jesu, prema HSW-u: revolucija, »totalitarizam« i imperijalizam. Pri tom autor obraća pažnju na »revolucionarne snage« koje niču iz društvenih struktura (seljaštvo, radništvo, buržoazija i inteligencija). U inteligenciji vidi osnovu pokretačku snagu revolucijâ. U svoju ocjenu svjetskih političkih sustava HSW je uklopio brojne obavijesti o događajima na svim kontinentima koji ilustriraju njegove generalizacije o glavnim snagama revolucije. Dakako da ocjene u tako širokom pogledu ne mogu biti u cjelini uvjerljive. Autor dobro poznaje neke probleme dok su određene obavijesti crpljene iz drugorazredne literature i tiska. Zato su pojednostavnjenja neizbježna ali ona nipošto ne umanjuju vrijednost obilja informacija što ih čitatelj dobiva. Isti pristup autor je primijenio u knjizi »Nacije i države« koja se smatra njegovim životnim djelom.

U knjizi »Ni rat ni mir« priznata je važnost »nacionalizmu« ali se on, uz države, prikazuje kao osnovna pokretačka snaga svjetskih povijesnih zbivanja tek u knjizi »Nacije i države«. Pod utjecajem svoga oca, HSW se još u ranoj mladosti zanimao za »nacionalizam« i spoznao njegovu često opasnu snagu. No nije grmio protiv »nacionalizma« uopće, nego je pokušao objasniti njegovu uvjetovanost iz povijesnog procesa. U skladu sa svojim načelima nije želio formulirati teoriju »nacionalizma« niti razraditi njegove ideološke sustave. Bavio se s političkim elementima nastanka nacija i nacionalnim pokretima. Proučavao je međuzavisnost pojava i propasti država te nacionalnih pokreta, tj. oblikovanje nacionalne svijesti, pokrete za nacionalnu samostalnost i ujedinjenje, te stvaranje nacija putem državne akcije.

Bez obzira na činjenicu što i u »zapadnim« zemljama postoje nacionalni sukobi, publika u Britaniji i u SAD još je uvijek sklona poistovjetiti naciju i državu odnosno vjerovati da je svaka država nacija, a sve države da su nacionalne države. Zacijelo pažljivi čitatelj knjige HSW-a mora napustiti ovu zastarjelu shemu a samim tim pokušati da bolje razumije druge, njemu do sada slabo poznate, političke sustave i pojedine nacionalne pokrete.

Nastojanje da definira pojam nacije nakon brojnih neuspjelih pokušaja doista ne bi bilo u skladu s istraživačkim značajem HSW-a. No mora se reći da je uspješno pokušao suziti granice unutar kojih rasprava o naciji ima smisla. Pod pojmom »nacionalizam« shvaćao je »doktrinu« o karakteru,

⁶ Neither War nor Peace, The Struggle for Power in the Post-War World, London 1960; Nacije i države, Ispitivanje porijekla nacija i politike nacionalizma, urednik D. Šepić, a predgovor napisao Z. Lerotić, Zagreb 1980. (Prvo izdanje engleskoga originala izašlo je 1977.)

interesima, pravima i dužnostima nacije a također i organizirani politički pokret za unapređenje »navodnih« ciljeva i interesa nacije. Nije se bavio »doktrinama«, tj. nacionalnim ideologijama ili kako ih on naziva nacionalnim »mitologijama« i njihovom »retorikom«. U središtu njegova interesa su politički pokreti, njihovi prvaci i nositelji te politički sustavi što ih stvaraju.

Autor nije želio pisati »historije« kronološkim redom, a nastojao je utvrditi osnovne snage i tendencije (državu, jezik, religiju i socijalne klase) koje su u različitim razdobljima i dijelovima svijeta usmjeravale zbivanja. HSW-u je bitna podjela nacija na »stare« i »nove«. »Stare« su one nacije koje su postigle nacionalnu osobnost i svijest prije formulacije »doktrine nacionalizma«, a »nove« su one kod kojih oba procesa teku istodobno. Očigledno je da su »stare« nacije u Evropi i Aziji one koje su u srednjem vijeku imale svoje države a unutar njih se oblikovala određena zajednička svijest barem elite. Zato su Nijemci i Talijani »nove« nacije, a Mađari i Poljaci »stare«. Nije jasno zašto se na temelju ove klasifikacije Hrvati i Srbi ne računaju u »stare« nacije. U svakom slučaju koncepcija je zanimljiva i korisna za organizaciju izlaganja.

HSW pisao je u knjizi »Nacije i države« najprije o evropskim problemima: o »starim« nacijama, pokretima za nacionalno jedinstvo, o mnogonacionalnim državama i »novim« nacijama te naposljetku o evropskim nacijama izvan Evrope. Obuhvatio je i razvoj muslimanskih država i »modernih« nacija u Zapadnoj Aziji i Sjevernoj Africi, kao i carstvâ, kolonije, nacije i nove države u Istočnoj Aziji i Africi. Posvetio je pažnju bijelom rasizmu, protubijelom nacionalizmu i nacijama »u dijaspori«. U posljednjem dijelu knjige još je sažeo pitanja odnosa klase i nacije, nacionalizma i ideoloških kretanja, te nacija, država i ljudske zajednice. Očigledno je autor postigao cilj da bolje upozna svoje suvremenike s pojavom nacionalnih pokreta, prisutnih na cijelom svijetu i da pruži građu i upute onima koji žele te pokrete bolje proučiti.

Osnovna motivacija HSW-a pri pisanju ove knjige potjecala je zacijelo iz želje da zapadnom čitatelju razjasni razliku između pojmova »nacije« i »države«, jer njihovo brkanje još uvijek izaziva političke zablude. Tome zacijelo koristi njegova kombinacija zemljopisne širine i povijesne perspektive. Svaki pažljivi britanski čitatelj morao je naučiti da nacije nastaju i bez vlastitih država. No, knjiga nije poticajna samo za »zapadnu« javnost nego i za nas u Jugoslaviji. Snaga i žestina nacionalnih ideologija koje naglašavaju povijesnu »tragediju« i »sudbinu« ove ili one jugoslavenske nacije, zacijelo proizlazi, između ostaloga, i iz zatvaranja u vlastiti čarobni krug bez poznavanja povijesnih činjenica o nastanku, razvoju i pokretima drugih »starih« i »novih« nacija. U tom pogledu HSW nam nudi neiscrпно gradivo za razmišljanje.

Iako čitatelj-povjesničar zna ponešto o mnogim događajima, koji se u knjizi spominju, mora steći nove spoznaje jer su određeni elementi geneze i integracije nacija istaknuti i međusobno se uspoređuju. Impresioniraju, štoviše, i podaci o zapadnoevropskim nacijama, primjerice o tome kako se zaustavio proces oblikovanja jedinstvene nizozemske nacije, jer se religiozna razlika pokazala jačom od jedinstvenog jezika u kojem su naposljetku stvorena dva standarda, a niti Flamanci u Belgiji niti Holandezi nisu nastojali da se sjedine u jednoj državi. Zanimljivo je zatim i danas aktualno pitanje što je španjolska nacija. Za neke to je nešto slično kao Britanija za Škote i Velšane, tj. ime države i kulture a ne i nacije. Drugi se opet ne mogu po-

istovjetiti sa Španjolskom i osjećaju se samo Kataloncima ili Baskima, mnogi izjednačuju pojmove »španjolski« i »kastilijanski«. Impresivno je kako su Irci tražili sami sebe u svom nacionalnom pokretu. Jesu li Irci bili samo katolici, ili samo seljaci ili samo oni koji su govorili galski i kakva je uloga narodnih jezika kao književnih standarda uz prevladavanje engleskog jezika? Kako je moguće da su Škoti kao heterogeno i mnogojezično stanovništvo na razmjerno niskoj kulturnoj razini ipak postali politički samostalna nacija dok su Irci kao homogeno stanovništvo s mnogo višom kulturom ostali »osvojena« nacija? Zanimljivi su i procesi integracije skandinavskih nacija i zacijelo iznimni slučaj da u Finskoj mogu u skladu živjeti dvije nacije: Finci i Šveđani.

Slika razvoja jezičnih standarda i njihovo umjetno usklađivanje potrebama nacionalnih pokreta kod »novih« nacija također je uzbudljiva. Nije samo riječ o dobro poznatom primjeru »čistog« i »demotičkog« grčkog jezika. Čitatelj može naučiti primjerice kako se norveški književni jezik odvojio od danskog ali su ostale bitne razlike između »knjiškog« i govornog jezika; kako je u 19. stoljeću nastao rumunjski književni jezik sa zamjenjivanjem slavenskih riječi s pojmovima latinskog porijekla u skladu s dako-rumunjskom mitologijom, da bi pod sovjetskim pritiskom došlo do suprotnog nastojanja: do doduše nuspješne privremene »slavizacije« rumunjskog jezika.

Goleme razlike u procesu integracije izvan-evropskih nacija kod mnogih zajednica ne dozvoljavaju konačnu odluku je li je riječ o naciji ili ne. HSW smatra da je stanovništvo SAD »nova« nacija ali priznanje da su mnogi »etnikumi« izgubili svoje stare vrijednosti a nisu našli nove, osim materijalističkog »hedonizma« i masovnih medija. Zato može postojati rašireno mišljenje da ne postoji *homo Americanus* s jedinstvenom kulturom. Impresionira drama nastanka nacija u Latinskoj Americi gdje postoje brojne države španjolskog jezika (i portugalskog u Brazilu) sa stanovništvom sastavljenim od indijanskih starosjedilaca, potomaka španjolskih (portugalskih) osvajača, djece iz miješanih brakova, crnaca i doseljenika iz brojnih evropskih zemalja. Autor sebi uopće ne postavlja pitanje je li se tu uopće može govoriti o nacijama.

Nije zanimljivo samo pitanje odnosa stanovništva različitih rasa i stvaranja nacija. Nepremostivi su problemi i u zemljama s bijelim stanovništvom kao što je slučaj u Kanadi gdje ne postoji kanadska nacija radi suprotnosti stanovništva koje govori francuski i engleski. Nama su poznate strahote apartheida u Južnoj Africi ali ne znamo ništa o nacionalnim pokretima bijelih Južno-Afrikanaca, o umjetnu stvaranju jezika »afrikaans« različitog od prvobitnog holandskog, o nesređenom odnosu između Bura i porijeklom Engleza. Prema HSW-a oblikovala se australska nacija.

Za bolje razumijevanje suvremenih zbivanja sigurno mogu poslužiti obavijesti o Iranu i perzijskom jeziku i dakako o islamskom modernizmu i panislamizmu, odnosno o težnjama za stvaranjem jedne arapske nacije. HSW nam zatim posreduje brojne zanimljivosti o afričkom »nacionalizmu« i pokretima za stvaranje nacija koji moraju prevladati plemenske suprotnosti i boriti se s poteškoćama državnih podjela iz vremena kolonijalizma. Autor se na kraju pita da li je nacionalnost evropsko-mediteransko-američkog tipa uopće relevantna za Afriku. Kada je riječ o Istočnoj Aziji najzanimljivija su izlaganja o Indiji s velikim pitanjem: je li to mnogojezična nacija ili mnogo-nacionalna država?

Ovaj skućeni izbor onih obavijesti koje su meni osobno najzanimljivije mogao bi se dakako proširiti prema interesu drugih čitatelja. Trebao je samo poslužiti kao ilustracija da ova knjiga može izvanredno obogatiti stručna i ljudska iskustva.

Institut za hrvatsku povijest imao je posebne veze s HSW-om koji je zajedno s Ljubom Bobanom omogućio izdanje dviju knjiga korespondencije Roberta Williama Setona-Watsona s jugoslavenskim ličnostima od 1906. do 1947.⁷ Ta korespondencija nije samo dragocjen izvor za djelatnost Seton-Watsona oca nego i vrelo obavijesti o autentičnim shvaćanjima istaknutih jugoslavenskih političkih ličnosti od kojih su neke mnogo toga povjerile svojim pismima što inače nisu dale do znanja javnosti. Hugh i Christopher Seton-Watson objavili su knjigu o djelatnosti svoga oca na temelju njegova arhiva u kojem se sačuvala korespondencija ne samo s Jugoslavenima nego i sa Slovacima, Česima i Rumunjima te njegove bilješke.⁸ Poslužili su se i njegovim člancima u britanskom tisku. Ta je knjiga zato i biografski pokušaj i prilog povijesti raspada Habsburške monarhije i nastanka Čehoslovačke, Jugoslavije i Rumunjske, te uloge britanske diplomacije u tim događajima.

Naposljetku, željela bih reći da je smrt HSW-a veliki gubitak i za mene osobno. Pomagao mi je savjetom i preporukama pri radu na univerzitetima i drugim ustanovama u Britaniji i SAD. Izradio mi je itinerarij za put po njegovoj Škotskoj. Zbog njegove izvanredne naobrazbe usklađene s profinjenim poznavanjem likovnih umjetnosti koristila sam se njegovim savjetima pri posjećivanju muzeja i galerija u Zapadnoj Evropi i SAD, što je izuzetno obogatilo moje životno iskustvo. U tom pogledu sigurno nisam jedina. Zato iza HSW-a ostaje prazno mjesto ne samo u znanosti nego i u srcima njegovih brojnih poznanika širom svijeta.

Mirjana Gross

⁷ R. W. Seton-Watson i Jugoslaveni n. dj. Uz HSW-a i njegova brata Christophera u redakcijskom su odboru bili Lj. Boban, M. Gross, B. Krizman i D. Šepić. Postoji hrvatsko i englesko izdanje Britanske akademije.

⁸ Vidi bilj. 1.

SVEUČILISTE U ZAGREBU — INSTITUT ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 18

ZAGREB

1985.

Izdavač: Sveučilište u Zagrebu — Centar za povijesne znanosti
Odjel za hrvatsku povijest

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Centar za povijesne znanosti — Odjel za hrvatsku povijest,
Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Cijena ovog broja iznosi 600 din

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SR Hrvatske - VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođeni su plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informiranje SR Hrvatske pod br. UP-547/2 — 84 — 1984.

RADOVI 18

Za izdavača
Prof. dr *Josip Adamček*

Lektor
Ivan Tolj

Korektor i tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

AGIČIĆ Damir, student, Filozofski fakultet Zagreb
BOBAN mr Branka, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Krčka 1 Zagreb
BOBAN dr Ljubo, Filozofski fakultet Zagreb
BUDAK mr Neven, Filozofski fakultet Zagreb
BUŽIĆ-BOŽANČIĆ dr Danica, Poljana kralja Tomislava 3, Split
ĐURIĆ Vesna, student, Filozofski fakultet Zagreb
FILIPOVIĆ Klara, Šestinski vijenac 22, Zagreb
GOLDSTEIN mr Ivo, Filozofski fakultet Zagreb
GROSS dr Mirjana, Britanski trg 12, Zagreb
KARDUM mr Livia, Fakultet političkih nauka Zagreb
KLOPČIĆ Franc, Linhartova 62, Ljubljana
KUDELJIĆ Zlatko, Turinina 4, Zagreb
LUČIĆ dr Josip, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Krčka 1 Zagreb
MIJATOVIĆ Anđelko, P. Togliatija 12, Susedgrad, Zagreb
MIROŠEVIĆ mr Franko, Zavod za prosvjetno-pedagošku službu SRH, Zagreb
NIKOLANCI Mladen, B. Ivanovića 10, Split
OČAK dr Ivan, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta Krčka 1, Zagreb
PAVLIČEVIĆ dr Dragutin, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Krčka 1, Zagreb
PEKIĆ mr Milenko, Naučna biblioteka, Zadar
PERIČIĆ dr Šime, Zavod JAZU, Obala oktobarske revolucije 8, Zadar
PRELENDER Ivica, Iza Roka 1, Dubrovnik
STANČIĆ dr Nikša, Filozofski fakultet Zagreb
STRČIĆ dr Mirjana, Kumičićeva 42, Rijeka
STRČIĆ Petar, Arhiv Hrvatske, Zagreb
STUBLIĆ Zlatko, Vlašićka 12, Zagreb
ŠANTEK Darko, Trnac 29, Zagreb
ŠVAB mr Mladen, Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, Zagreb
TARADŽIĆ Branka, student, Filozofski fakultet Zagreb
VRANJEŠ-SOLJAN mr Božena, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta Krčka 1 Zagreb
ZORIĆ Damir, Salopekova 18, Zagreb